# KINAS ANDEN REVOLUTION

IB DAMGAARD PETERSEN

## STORPOLITISK BAGGRUND

Efterkrigstidens dominerende problem har været afgrænsningen af indflydelsessfærer imellem Sovjetunionen og U.S.A. Den epoke fra 1947 til 1962 som betegnes »den kolde krig« var ikke i første række kendetegnet af de to magters forsøg på at ændre det bipolære systems sammensætning ved at udfordre den anden parts eksistens, selvom der i visse perioder har været tilløb til et sammenbrud i systemligevægten, men først og fremmest af forsøg på at fastlægge sådanne indflydelsessfærer.

Det bipolære stormagtssystem har fra omkring 1954 set tilløb til en udvidelse i retning af et nyt *firemagtssystem*. Udviklingen imod større europæisk økonomisk og politisk enhed har kunnet ses som forspillet til dannelsen af en vesteuropæisk supermagt. Indre splittelse har imidlertid standset disse tilløb og Europa har på trods af Frankrigs forsøg på at spille en international rolle kun meget ringe global indflydelse. Modstanden mod europæisk enhed kom først og fremmest fra Sovjet, der måtte se en større kraftkoncentration under amerikansk politisk og økonomisk indflydelse som en trusel, særligt på grund af mulige revanchistiske tendenser i Vesttyskland. Omvendt har U. S. A. set Kinas samling under Maos lederskab som et alvorligt tilbageslag for amerikansk indflydelse i det fjerne østen, særligt på baggrund af det formodede snævre politiske samarbejde imellem Kina og Sovjet. U. S. A.s reaktion over for Kina har mindet om den, der gjorde sig gældende blandt stormagterne over for Sovjet efter 1919, at isolere og inddæmme en magt præget af en stærkt afvigende ideologi og store potentielle ressourcer. Med mineralressourcer i visse henseender måske større end nogen af de øvrige magters og med en befolkning på 750 millioner har Kina potentielle muligheder for at udvikle sig til en magt af samme størrelsesorden som U. S. A. og Sovjetunionen. Kinas forsøg på at gøre sig gældende som stormagt og på langt sigt som kontinentalmagt indebærer et forsøg på at ændre det bestående internationale system kvalitativt. Både U. S. S. R. og U. S. A. har reageret kraftigt på de tendenser, der har vist sig i retning af ændringer i det bestående system. Uden at samarbejde fører de på visse områder hver for sig en politik beregnet på at hæmme Kinas militære og økonomiske opbygning og rettet imod en isolering af Den Kinesiske Folkerepublik. Set under denne synsvinkel må man opfatte det således, at ver-

denspolitikkens centrum er flyttet fra Europa til Asien og den kolde krigs problematik afløst af en ny epoke, hvor det kinesiske spørgsmål står i centrum. Spørgsmålet er, om de eksisterende supermagter vil udnytte deres ødelæggelseskraft i et forsøg på at imødegå ændringer i den internationale balance. Den bipolære karakter, som systemet har, vanskeliggør en koordineret reaktion af denne art og begge kontinentalmagters forsøg på at opbygge antimissilsystemer tyder på, at de er villige til at ofre de meget betydelige omkostninger i forbindelse hermed for at sikre deres handlefrihed over for atomspredning i Europa og Asien i endnu en periode. De kraftige forsøg på at sabotere ethvert forsøg på tilnærmelse imellem Sovjet og U. S. A., som gøres fra kinesisk side, synes at tyde på en udtalt frygt for, at en samgåen af de to magter vil føre til en blokade af Kinas videre udvikling mod stormagts- og kontinentalmagtsstatus. Det er bl. a. i denne sammenhæng, at vi må se de kriser, der fra kinesisk side er fremprovokeret omkring Formosa i 1954–55 og 1958, og krigen i Vietnam.

U. S. A.s kraftige militære opbygning i Sydøstasien og den langsomme eskalering af krigen i Vietnam synes at tyde på, at man foruden at ville demonstrere sin vilje til at imødegå den ideologiske og magtpolitiske trusel, der ligger i den kinesiske doktrin om folkekrige, vil opretholde et pres på Kina og undersøge Sovjets mulige reaktion på en direkte amerikansk-kinesisk konflikt. Sovjets kraftige hjælp til Nordvietnam tyder omvendt på, at man ikke vil lade sig stille i en situation, hvor der kan være tale om et valg imellem neutralitet i en direkte amerikansk-kinesisk konflikt og en konfrontation med U. S. A.s nukleare magt udsprunget af ikke-vitale sovjetrussiske interesser, det vil sige en direkte trusel mod Sovjets territorium. På sin side vil Kina næppe tillade Nordvietnam at trække sig ud af krigen, der holder modsætningen mellem de to store magter åben, igennem en forhandlingsfred baseret på en forståelse mellem U. S. A., Sovjet og Hanoi alene. [1]). Sovjet kan heller ikke være blind for, at den amerikanske intervention i Sydøstasien trækker stærke veksler på U. S. A. som den vestlige verdens politiske leder. De indsatser, der spilles om i den øjeblikkelige situation i Sydøstasien er meget store og hele problematikken gør det ønskeligt nøjere at analysere udviklingen, særligt med henblik på en forståelse af de indre forhold i Kina, der igennem de sidste par år har budt på meget store fortolkningsvanskeligheder.

## DET NYE KINA

Det må være tilladt her at opridse nogle træk af det nye Kinas tilblivelse, da de efter forfatterens mening er af væsentlig betydning for en forståelse af de øjeblikkelige forhold i Kina.

[1]) W. A. C. Adie »Chinas ‚second' Liberation«, International Affairs, juli 1967.

Det nye Kina skylder sin tilblivelse en national og ideologisk reaktion på en disintegrationsproces, fremmet af udenlandske magters indgriben på kinesisk område, støttet til magtmidler, der skyldes et teknologisk gennembrud i Vesteuropa i 18. og 19. århundrede.

Denne nationale reaktion kompliceredes af en socialt motiveret bonderevolte mod næsten feudale tilstande i landdistrikterne, der lettedes ved sammenbruddet af det traditionelle samfundssystem. Lederne af denne bonderevolte var fremragende begavelser med indgående kendskab til massepsykologi og symbolmanipulation. De var samtidig præget af stor smidighed i deres politiske midler udmøntet i en slags folkefrontspolitik »den forenede fronts« politik, der tillod dem at samarbejde med eller i hvert fald for en tid sameksistere med betydningsfulde grupper af mellemklassen. De var præget af en gennem mange år hærdet vilje til at nå deres politiske mål ved hjælp af langsomt voksende militære og økonomiske midler og ved skabelsen af en »politisk kapital« i form af politisk prestige i de områder de bragte under deres dominans, opnået gennem bondefrigørelse, moderate reformer, opretholdelse af ordnede forhold og monetær stabilitet[2]).

Den revolte imod udenlandsk intervention og internt kaos, som indledtes af Kuomintang-partiet i midten af tyverne under ledelse af Sun Yat-Sen og senere gennemførtes af Chiang Kai-Shek i samarbejde med det kinesiske kommunistparti og med militær assistance fra Sovjet, var på én gang socialt og nationalliberalt orienteret. I denne henseende adskilte denne revolutionære bevægelse sig kun lidt fra de revolutionære bevægelser i Europa i forrige århundrede. De vesteuropæiske revolutioner i det foregående århundrede var i første række nationalliberale med støtte fra arbejdere og bønder i den revolutionære situation. På samme måde som disse bevægelser efter deres magtovertagelse tenderede i retning af at udelukke de lavere befolkningslag fra politisk indflydelse, førte omvæltningen i 1926 meget hurtigt til et slag imod det kinesiske kommunistparti. Kuomintang blev under Chiang Kai-Sheks ledelse i realiteten en nationalliberal bevægelse, der hurtigt frigjorde sig fra de socialistiske ideer, der havde præget Sun Yat-Sen. Chiang Kai-Sheks tilknytning til finans- og industrikredse i Kina måtte gøre ham til en egnet leder for en bevægelse støttet til det højere bourgeoisie. Dersom Kina havde gennemlevet en længere fredsperiode kunne det meget vel have udviklet sig efter et mønster, som vi kender fra Vesteuropa i 19. århundrede. Japansk intervention ødelagde imidlertid den basis, hvorpå en nationalliberal bevægelse under fri industriel udvikling kunne have bygget. Ved den japanske besættelse af Manchuriet i 1931 blev den vigtigste industriregion i riget bragt under fremmed kontrol. Fornyet intervention fra Japans side i 1937 berøvede Chiang Kai-Shek den vigtigste politiske

[2]) Jerome Che'en: Mao and the Chinese Revolution. Oxford University Press 1965.

base, hvorpå partiet havde kunnet bygge, middelklassen i de store kystbyer. Herved blev han tvunget til at basere sig på overklassen på landet og i de få urbaniserede områder, der endnu var under hans kontrol. Dette førte partiet over i en stadigt mere udtalt højreorientering. Kuomintang blev associeret med et feudalsamfund, der allerede ville være dømt under en nationalliberal udvikling.

Kystområderne forblev indtil den japanske kapitulation under japansk dominans og efter befrielsen, hvor disse områder kom under Kuomintangs kontrol, takket være amerikansk assistance, benyttede Chiang Kai-Shek ikke den mulighed han herved fik, til at knytte de hidtil neutraliserede politiske kræfter til partiet ved indførelse af reformer og monetær stabilitet. En inflation af et omfang som den kun kendes fra tyverne i Tyskland, ruinerede middelklassen og finansierede krigen mod kommunisterne. De betydelige guld- og dollarreserver tillige med de store våbenleverancer og vareoverførsler, som Chiang Kai-Shek havde modtaget under krigen som støtte fra Amerika mod japanerne, var i det store og hele blevet reserveret for det indre opgør med Mao's styrker.

Under en klog udnyttelse af »den forenede fronts politik« undgik Mao, at de nyligt frigjorte betydningsfulde kræfter vendte sig imod ham. Takket være denne smidige taktik og under udnyttelse af modstanderens moralske svaghed og dårlige ledelse lykkedes det meget hurtigt Mao i en treårskrig at bringe hele Kina under sit herredømme. Medens overklassen på landet blev tilintetgjort og jorden uddelt til bønderne rørte han ikke i første omgang middelklassen på landet og i byerne. »Den forenede front« vedblev at bestå og stod sin prøve under den krig med Amerika, som landet kort tid efter kastedes ud i ved interventionen i Koreakrigen. Koreakrigen benyttedes ganske vist til en omfattende udrensning af tidligere kuomintangtilhængere og visse andre uønskede elementer, med de »demokratiske partier«, der repræsenterede særligt middelklassen og visse sektioner af bybefolkningen vedblev at bestå, ikke som egentlige partier, men som en slags interessegrupper, der repræsenterede disse klasser[3]).

## KINAS FORHOLD TIL SOVJET 1945–1959.

Perioden 1945–1952 var fra Sovjets side karakteriseret ved ønsker om at sikre sig økonomiske og strategiske gevinster i Kina i kølvandet på det japanske sammebrud i overensstemmelse med aftale truffet på Yaltakonferencen. Stalin spillede her både på Chiang Kai-Shek, hvis styre han anerkendte, og på Maos kommunistiske styrker. Efter at have demonteret den manchuriske industri og fået anerkendt strategiske baser i Manchuriet

[3]) Robert E. Ward og Roy C. Macridis (udg.): Modern Political Systems. Asia. Prentice Hall 1963, s. 184 ff.

forberedte Stalin en deling af Kina i forbindelse med den russiske tilbagetrækning. Ved at overlade kommunisterne japanske våben og støttepunkter i Manchuriet sikrede han, at dette område tillige med andre dele af det nordlige Kina forblev under Mao's kontrol, medens det sydlige Kina stod under Chiangs ledelse. Den støtte, som Stalin ydede Mao, var ikke af en sådan art, at en kommunistisk magtovertagelse i Kina kan have været målet. En deling af Kina imellem de to parter og en indbyrdes strid ville give den russiske politik et maksimum af manøvremuligheder. Under Koreakrigen leverede man ganske vist våben (på hårde betalingsvilkår) til Kina, men ydede ikke støtte til opbygningen af en national forsvarsindustri. Heraf fulgte en fortsat kinesisk afhængighed af Sovjet for fornyelse af udslidt udrustning. Under Koreakrigen blev Kina aftvunget en traktat om en stedsevarende russisk besættelse af flådebaser i Manchuriet. Lån ydes sparsomt og på hårde tilbagebetalingsbetingelser. Stalins interesse lå ikke i opbygningen af et rivaliserende kommunistisk kraftcentrum i Asien[4]).

Det samarbejde, der indledtes med Sovjet i 1950 gennem undertegnelsen af en gensidig bistands- og alliancetraktat bragte Kina en hårdt tiltrængt støtte, men på betingelser, der skabte en stærk afhængighed på det økonomiske og militære område. Vejen til en selvstændig kinesisk stormagtsstatus måtte gå over en løsnen af denne afhængighed og skabelsen af nationale ressourcer, hvorpå denne uafhængighed kunne hvile.

Stalins død medførte en politisk situation, der favoriserede denne udvikling. De nye sovjetrussiske ledere søgte en øjeblikkelig afspænding i forholdet til vestmagterne og Amerika. Krigen i Korea og Vietnam likvideredes, grænserne i Østeuropa og Tysklands status bragtes til forhandling. I 1955 afsluttedes en fredstraktat med Østrig. Under disse forhold kunne Kina sætte en pris for sin medvirken og understrege sine politiske muligheder for at blokere en afspænding ved at provokere en krise omkring Formosa i 1954 og 1955. Indrømmelserne fra Sovjet var betydningsfulde. De russiske baser i Manchuriet rømmedes, tidligere traktater revideredes til kinesisk fordel og en omfattende økonomisk og militær assistance iværksattes, der blandt andet involverede det for Kina meget vigtige aspekt, opbygningen af en national forsvarsindustri, således mere avancerede produktionscentrer for jetfly og specialiserede våbenarter. Under den første femårsplan for Kinas industrielle udvikling 1953–57 gjordes meget betydelige fremskridt svarende til en økonomisk stigningstakt på mellem 7 og 8 pct. årligt. Fra 1950 til 1958 voksede den kinesiske stålproduktion fra 1 til 16 millioner tons, kulproduktionen tidobledes, el-produktionen nidobledes[5]).

Fra 1957 kompliceredes forholdet til Sovjet imidlertid af kinesiske ønsker

[4]) Raymond L. Garthoff (udg.): Sino-Soviet Military Relations. New York 1966.

[5]) S. st., se endvidere Ward og Macridis s. 191, Wilfrid Knapp: A History of War and Peace, Oxford 1965, s. 86–88.

om udvikling af en særlig kinesisk atomslagstyrke. Tøvende underskrev Sovjet en bistandspagt vedrørende dette spørgsmål. Aftalen, der formodes at have været holdt i vage vendinger, kom aldrig til effektiv udførelse. Sovjet ønskede således ikke at levere Kina eksemplarer af atombomber eller planer for industriel produktion af disse. Man lagde vægten på fredelig udnyttelse af atomenergien og strakte sig ikke længere end til at assistere ved opbygningen af et kinesisk spaltningsanlæg, der kunne producere materiale til såvel fredelige som militære formål[6]). Erkendelsen af at besiddelsen af atomvåben ville få afgørende betydning for en selvstændig kinesisk udenrigspolitik førte til en svær krise mellem parterne i perioden 1958–59, der accentueredes af Khruschchevs forsøg på at nå til forhandling med den vestlige verdens ledere. Fra sovjetrussisk side gjorde man øjensynligt samtlige bistandsprogrammer afhængige af kinesisk integration i et fælleskommunistisk forsvarssystem, der ville sikre Sovjet kontrol med kinesisk militærpolitik og ganske særligt kontrol med en eventuel kinesisk atomslagstyrke. Disse betingelser var uantagelige for Mao, der søgte en selvstændig stormagtsstatus for Kina. Betydelige kredse i Kina var dog modtagelige for et samarbejde med Sovjet til gengæld for de fordele dette kunne bringe på det økonomiske og militære område. Et fornyet forsøg på at skabe spænding imellem supermagterne i 1958 ved at genoptage bombardementerne af Quemoy og herigennem provokere en direkte amerikansk-sovjetrussisk konfrontation blev et eklatant nederlag for den kinesiske politik. Med uhyre forsigtighed manøvrerede Sovjet for at dæmpe krisen og sikre, at den ikke udviklede sig til en nuklear konfrontation[7]). Den direkte følge af disse komplikationer var en suspension af Sovjets nukleare bistandsprogram i 1959 og kort efter et fuldstændigt brud med de eksisterende bistandsoverenskomster gennem en øjeblikkelig tilbagetrækning af russiske teknikere og rådgivere fra Kina.

Denne udvikling fremskyndede en igangværende omdannelsesproces i Kina og bragte indre spændinger til bristepunktet.

## »DET STORE SPRING FREMAD«

Mao havde i 1949 kun gennemført den »borgerligt nationale« revolution og etableret et kompromis med middelklassen i »den forenede front«.

Gradvist kom modsætninger i dette kompromis til udtryk i på den ene side tilpasningen af Maos tanker til brug for en moderne industristat, en ideologisk udvikling der fra 1962 blev associeret med Liu Shao-ch'i igennem hans skrift om »en kommunists selvopdragelse«, og på den anden side en

[6]) Garthoff s. 90 ff.

[7]) S. st. s. 92, 96. Se John R. Thomas: The Limits of Alliance. The Quemoy Crisis of 1958, i Sino-Soviet Military Relations s. 114 ff.

fortsættelse af Mao's under kampårene udviklede guerilla-doktriner, hvis ledende eksponent blev Lin Piao, der i 1961 udgav et udvalg af Mao's skrifter[8]).

Det var lykkedes for Mao ved smidighed og stor taktisk dygtighed at gennemføre en kollektivisering af landbefolkningen uden større modstand. På samme måde havde han ved smidig taktik gennemført nationaliseringen af en lang række virksomheder under bibeholdelse af de tidligere ledere som højere funktionærer. Det syntes imidlertid at være vanskeligt at anspore partiet til at videreføre revolutionen med mere radikale forholdsregler. Med sin eminente evne til at udnytte indre modsætninger for revolutionens formål slap Mao nu en sværm hvepse løs på partiet. Omfattende grupper inden for middelklassen havde samarbejdet med det nye styre i »den forenede front« og stillet deres ekspertise til rådighed for den indre opbygning i Kina, men uden at få del i partiets privilegier. Igennem sin tale om at »lade hundrede blomster blomstre« åbnede han for kritikkens sluser blandt studenter og intellektuelle. En bølge af kritik rejste sig mod partiets manglende effektivitet, tilsidesættelse af dygtighed og omfattende bureaukratisering. I løbet af kort tid var kritikken vokset til et omfang, der nødvendiggjorde et modangreb fra partiets side ledet af Liu Shao-ch'i i form af en omfattende udrensning blandt eksperter og ikke loyale intellektuelle. Herved kom det til et brud imellem en uundværlig intellektuel elite og partiet, der nu besatte de fleste vigtige stillinger med loyale, men ofte inkompetente partifæller. Mao's spil på modsætningerne havde dog gjort sin nytte. Ved at sætte sig i spidsen for Maos radikale reformprogram generobrede partiet sin indflydelse og opnåede efter visse iagttageres mening endog at svække Mao ved en reorganisering af den øverste partiledelse i 1958[9]). På dette tidspunkt nærmede krisen i forholdet til Sovjet sig et højdepunkt og accellererede dermed de indre modsætninger frem mod et klimaks[10]).

Både ekspertgrupperne, de professionelle inden for hær og administration, dele af partibureaukratiet, middelklassen og mange intellektuelle måtte være indstillet på at acceptere de russiske forslag om hjælp til den videre udbygning af Kinas håbløst tilbagestående økonomi og forsvar, selv på

[8]) W. A. C. Adie anf. arb. s. 441 f.

[9]) Anf. arb. s. 443 f. Se endvidere Gene T. Hsiao: The Background and Development of the Proletarian Cultural Revolution, i Asian Survey, juni 1967, s. 396 – »Thus, the key to Mao's abdication seems to lie in his relationship with Liu, the composition of the entire Chinese power structure, and the type of power elements Mao is able to control effectively«.

[10]) Stuart S. Schramm: Mao Tse-tung as a charismatic leader, i Asian Survey, juni 1967, s. 386. Hsiao anf. arb. s. 395, Adie anf. arb. s. 443. Pol. Science Quarterly, Juni 1967 s. 170. Jürgen Domes: Der Machtkampf in China: Europa Archiv. Folge 11/1967, s. 374 f.

bekostning af en modifikation i udenrigspolitiske mål og en større afhængighed af Sovjet. Alternativet hertil måtte være nedsættelse af levestandarden, store personlige ofre, en langsom industriel udvikling og ringere økonomisk og militær kapacitet.

Således som 30 år tidligere den russiske landbefolkning ved at skabe leveringsstop over for byerne søgte at gøre sig gældende som en politisk magtfaktor for derigennem at fremtvinge et bedre bytteforhold og således udfordrede industrisamfundet, på samme måde udfordrede nu det industrielle samfund Mao's agrarrevolutionære ved indirekte at fordre en bestemt politisk linie gennemført, der lagde vægten på udvikling af industriressourcerne med sovjetrussisk hjælp og denne politiks overordning over ideologiske og magtpolitiske aspirationer. På samme måde som Stalin slog til over for agrarsamfundet ved at tilintetgøre dette som politisk kraft igennem tvangskollektiviseringen og samtidig skabte grundlaget for den forcerede industrialiseringsproces på bekostning af landbefolkningens levestandard, måtte Mao stillet over for indre og ydre udfordringer slå til over for de klasser, der repræsenterede de industrialiserede og urbaniserede sektorer i det kinesiske samfund for at knuse disse klasser som politiske magtfaktorer. Dette stormløb måtte samtidig give svaret på den situation, som Kina nu stod i, henvist til at gennemføre sin omformning til en moderne stormagt ved egen hjælp.

Svaret fandt Mao i det store spring fremad.

For Mao repræsenterede landbefolkningen hans revolutionære base, bybefolkningen en modererende og i visse henseender antirevolutionær modstander. Byerne måtte invaderes fra landet og den revolutionære ånd fra landdistrikterne overføres til bybefolkningen. Samtidig måtte landdistrikterne ved en uhyre kraftanstrengelse gå direkte over i en moderne industrifase og gennem grundlæggelsen af kæmpemæssige produktionsenheder, kommunerne, skabe det økonomiske grundlag herfor. Igennem denne vældige kraftanstrengelse ville Kina omdannes til en smeltedigel, hvori et nyt samfund blev til, præget af den revolutionære ånd og med nye ressourcer, der skabte et industrielt gennembrud bygget ikke på en borgerlig middelklasse og en særlig klasse af eksperter, men på en i processen forvandlet agrarrevolutionær, der havde lært sig den moderne produktionsteknik inden for landbrug og industri.

Betydningsfuld for forståelsen af den kinesiske revolution er modsætningen til den sovjetrussiske. Stalins tvangskollektivisering var en kamp imellem industri- og agrarsamfundet, hvor industrisamfundet knuste agrarsamfundet som politisk faktor. Med det udgangspunkt, som revolutionen i Kina har fået, er der tale om agrarsamfundets kamp mod et industrisamfund af traditionel karakter under en samtidig omformning af agrarsamfundet til en ny samfundsform, der i resolutionen om kommunerne i 1958 defineres således:

»Kommunerne skal kombinere industri, landbrug, handel og uddannelse med militær styrke og integrere statsapparatet med deres egen administration. Denne politik sigter mod gradvist at løsne for til slut at eliminere ikke alene adskillelsen mellem by og land, arbejder og landbruger, intellektuelt og manuelt arbejde, men endog statens indre funktion[11]).

Dette var Mao's version af det kommunistiske samfund, en ejendommelig blanding af utopi og realisme båret frem af en politisk jernvilje og en stærk personlig overbevisning.

Dette eksperiment var partiet af Mao blevet sporet frem til at gennemføre, efter bruddet med Sovjet i 1958 henvist til egne ressourcer, først og fremmest den hensynsløse masseindsats af arbejdskraft.

Henset til det groteske og katastrofale i et sådant forsøg på at løfte et forældet samfund ud af et tilbagestående stade under anvendelse af en revolutionær ånd som eneste kapital er det i sandhed imponerende og vidnende om det greb om befolkningen, som Kinas nye ledere havde, at dette eksperiment ikke førte til en sammenstyrtning af de nye samfundsformer. Efter at have stødt eksperterne og den intellektuelle elite fra sig stod kun middelmådige ledere og planlæggere til rådighed for partiet. Skildringer fra »det store spring fremad« i industriregionen, Manchuriet, viser de revolutionære kadrer mere som en erobrende og ødelæggende invasion i industribyerne end som en produktiv styrke.

Prisen for dette forsøg var høj, for høj. Gradvist voksede modstanden i kølvandet på fejlslag, kaos og sult fremmet af dårlige høstår. Gennemførelsen af kommunereformen på landet stødte på modstand, hæren knurrede over at skulle deltage i det almindelige produktionsliv, over sænkningen i uddannelsesstandarden, forøgelsen af folkemilitsen, desorganiseringen af militærproduktionen, politisk overvågelse, og bruddet med Sovjet. Hele ekspertgruppen, der så sig sat ud af spillet og erstattet af inkompetente mere politisk loyale, måtte fordømme et oplagt ødelæggende eksperiment. Middelklassen så det almindelige produktionsliv desorganiseret og produktionsstatistikkerne synke katastrofalt. Den sultende befolkning vendte sig mod partiet[12]).

For at overleve vendte partiet sig mod Mao, ikke direkte, men indirekte, likviderede eksperimentet og søgte samarbejde med ekspertgrupperne og de intellektuelle igen. Langsomt søgte man at overvinde de ødelæggelser, som utilstrækkelig indsigt og ledelse havde medført, gradvist rettede man op på det desorganiserede kommunikationsnet og fik produktionslivet bragt ind i ordnede baner. Mao måtte foretage et taktisk tilbagetog, men tabte ikke

[11]) Adie anf. arb. s. 444.

[12]) Hsiao anf. arb. s. 396, Political Science Quarterly, juni 1967 s. 170 f. Werner Klatt The Economy of China i Guy Wint (udg.), Asia a Handbook, London 1965 s. 681 f., 539 ff.

kontrollen med det kæmpemæssige maskineri fuldstændigt. Mao's prestige er en sådan, at ingen kan erstatte ham, hans sammenholdende styrke i kæmperiget er en faktor, der ikke kan overvurderes[13]).

Mao's taktiske tilbagetogslinie var hæren. På et tidligt tidspunkt havde forsvarschefen, marskal P'eng Te-huai, vendt sig direkte mod Mao og hans revolutionære eksperiment. Dette kostede ham den øverste lederstilling og Lin Piao, der så sin interesse i at støtte sig til Mao's politiske kraft, blev hans efterfølger. Inden for hæren likvideredes de mere ekstreme former for »det store spring fremad«, men i visse henseender fortsattes den politiske linie i de følgende år igennem samarbejdet mellem Mao og Lin Piao.

Det store spring fremad inden for hæren var den direkte overgang fra det primitive folkekrigsstade eller rettere fra et let mekaniseret, let professionaliseret stade til det nukleare. I perioden fra 1959 til 1964, da Kina foretog sit første atombombeforsøg fuldbyrdedes denne overgang for i de følgende år op til 1967 at accellerere på overraskende måde i retning af et termonukleart missilstade. Hermed undgik man det højt mekaniserede, højt specialiserede, konventionelle våbentrin, der måtte have baseret sig på en udviklet tung industri og et bredere lag af eksperter, ingeniører, industriledere m. v., i det hele det samfund, som Mao ville nedbryde og nivellere[14]). Samtidig benyttedes hæren som model for det kommende kommunistiske samfund igennem en kraftig indoktrinering af Mao's tanker i Lin Piaos version. Med denne magtfaktor bag sig, gennemdisciplineret og politisk skolet i hans tanker som en miniaturesamfundsmodel, kunne Mao på et passende tidspunkt påny tage offensiven mod den samfundsform, som partiet tvunget af omstændighederne havde orienteret sig mod og identificeret sig med.

Fra dette tidspunkt lader sig tydeligt de to samfunds- og handlingsmønstre skelne, som lige siden 1949 havde kæmpet med hinanden under overfladen nu personificeret i Lin Piaos udvalg af Mao's tanker og Liu Shaoch'is skrift om »opdragelse til kommunisme«. De afslører en revne fra top til bund i det kinesiske samfund inden for alle områder.

> Det måske vigtigste resultat af det her fremlagte arbejde er konstateringen af, at de to stridende parter i Kina er karakteriseret ikke alene ved forskellige ideologiske opfattelser, men også af forskelle i de ressourcer, hvorpå de baserer sig, og i de handlingsmønstre, som de fremmer på hvert enkelt område inden for økonomi, socialpolitik, politik og militære anliggender. Hvis vi antager, at der eksisterer en gradvis overgang imellem for eks. et agrarsamfund og et industrisamfund, landbefolkning og bybefolkning vil vi se, at der næsten er tale om, at de to parter indtager positioner svarende til yderpunkterne på en sådan skala. Sådanne antiteser kan vi genfinde inden for handlingsmønstre og ressourcer og med en sådan konsekvens på alle sam-

[13]) Hsiao anf. arb. s. 396–97. Adie anf. arb. s. 444.

[14]) Morton H. Halperin: Chinas Nuclear Strategy. Survival, november 1966. Domes anf. arb. s. 375.

fundsområder, at vi må antage en diametral modsætning mellem parterne. Hvis dette er teori og praksis betydeligt mere nuanceret, er der trods alt tale om et gennemført modsætningsforhold, der viser os to grundlæggende opfattelser på alle samfundslivets områder i opposition til hinanden.

I det følgende er de forskellige områder (»dimensioner«) angivet til venstre, medens de forskellige »skalaer« med de yderpunkter, der karakteriserer henholdsvis Lin Piao's fra Mao afledte linie og Liu Shao-ch'i's fra Mao afledte linie, er angivet til højre.

| Dimensioner | Polarisering | |
|---|---|---|
| | Mao-Lin | Mao-Liu |
| Ideologi | Lin Piao's udvalg af Maos tanker 1961 | Liu Shao-ch'i »om opdragelse til kommunisme« 1962 |
| Samfundsform | Agrarsamfund (under omdannelse til ny samfundsform) | Industrisamfund (under traditionel udvikling) |
| Befolkningsbase | Landbefolkning | Bybefolkning |
| Aldersgrupper | Unge | Ældre |
| Befolkningspolitik | Få restriktioner | Fødselskontrol |
| Samfundsstruktur | Udligning af klasser ringe specialisering | Differentieret samfundsstruktur, specialisering |
| Klasser | Bonde – arbejderklasse | Middelklasse |
| Produktionsform | Kvantitet før kvalitet | Kvalitet før kvantitet |
| Uddannelsesstruktur | Halvt manuelt arbejde, halvt studier, lavt niveau, stor udbredelse | Koncentration om tilegnelse af avanceret uddannelse, højt specialiseringsniveau, få, men egnede |
| Samfundsændring | Bredt anlagte skemaer, sigtende mod hurtige resultater, gennemført med fanatisk styrke | Nøje planlæggelse, små men sikre resultater, gradueret, forsigtig |
| Udviklingsressourcer | Politisk vilje, masseindsats af mennesker, let industri og landbrug | Teknologi, ekspertise, tung industri |
| Udviklingsstrategi | Byggende på egne ressourser | Udenlandsk kapital og ekspertise |
| Forbrugsmønster | Lavt personligt forbrug | Flere forbrugsgoder |
| Politisk strategi | Politisk loyalitet sættes over ekspertise | Ekspertise sættes over politisk loyalitet |
| Intellektuel frihed | Inden for de af ideologien afstukne grænser | Spontan kritik anerkendes |
| Indenrigspolitik | Revolutionens gennemførelse | Fortsættelse af den forenede fronts politik |

| Dimensioner | Polarisering | |
|---|---|---|
| | Mao-Lin | Mao-Liu |
| Udenrigspolitik | Antisovjettisk, antiamerikansk, gennemførelse af verdensrevolutionen, alternativ til FN (CONEFO) | Pro-sovjettisk, samarbejdsvillig, likvidering af kampen mod imperialismen, reduktion af støtte til revolutionære bevægelser. Anerkendelse inden for FN |
| Militær doktrin | Folkekrigen | Konventionel krigsførelse |
| Militær strategi | Guerillakrigsførelse, folkemilits, let udrustning, nuklear magt | Mindre, professionaliseret og specialiseret hær, mekaniseret moderne krigsførelse, nuklear magt. |
| Nuklear politik | Udvikling af egne våben, fuld national kontrol | Samarbejde med Sovjet. |

Ovenstående oversigt er i hovedsagen bygget på: Jan S. Prybyla: Communist Chinas Economic Development, Asian Survey, oktober 1966, Adie anf. arb., John Gittings: The Chinese Armys Role in the Cultural Revolution, Pacific Affairs Vol. XXXIX nos 3/4, og Ward og Macridis: Modern Political Systems.

## KULTURREVOLUTIONEN

Mao's fortsatte omend svækkede indflydelse efter 1961 benyttedes til at videreføre den nivellerings- og sammensmeltningsproces i samfundet som Mao's version af det kommunistiske samfund fordrede. Igennem en række kampagner for social opdragelse søgte man at vænne intellektuelle og den overtallige del af bybefolkningen til at beskæftige sig med manuelt landbrugsarbejde. Man regner med, at der i perioden 1961–65 tvangsevakueredes 40 millioner fra byerne til landet.

Man har søgt årsagen primært i en for hastigt voksende bybefolkning under den langsomme industrialiseringsproces. Teorien er imidlertid næppe holdbar, når man tager i betragtning, at universitetsprofessorer og en mangelvare som ingeniører og andre intellektuelle benyttedes ved svineopdræt. Årsagen må primært søges i Mao's fortsættelse af udligningen mellem land og by. Således som tidligere den revolutionære élan iblandt landbefolkningen var søgt overført til byerne under det store spring fremad skulle nu bybefolkningen vænnes til at identificere sig med bondebefolkningen og dens levevilkår[15]).

Allerede fra 1960 begyndte dannelsen af administrative organer efter mønster fra hæren. 1963 dekreteredes, at alle civile organer skulle gå over til hærens organisationsmodel, hvor professionelle sidestilles med politiske

[15]) Prebyla anf. arb. Adie 445.

kommissærer under partikomiteers ledelse. I 1964 dannedes politiske departementer i en række ministerier efter hærens mønster. Overalt kom loyale militærpersoner til at indtage ledende poster. Mao's nye offensiv begyndte[16]).

På samme måde som tidligere udenrigspolitiske begivenheder havde udløst de indre spændinger i det kinesiske samfund fremskyndede ydre politiske begivenheder det begyndende angreb på »revisionismen«.

Fra sommeren 1964 øgedes spændingen mellem Nordvietnam og USA. På Johnsons opfordring underskrev kongressen en blanco check, hvad angik midler til gennemførelsen af krigen og de amerikanske mål i Vietnam. Fra februar 1965 skærpedes den amerikanske krigsførelse i Vietnam, hvor en ubrudt og i intensitet stadigt stigende række luftbombardementer satte ind mod Nordvietnam.

Disse aktioner og den følgende tids støtte militære opbygning i Sydvietnam kan fra kinesisk side være taget som tegn på, at man fra amerikansk side ville eskalere krigen i retning af en direkte konfrontation med Kina. Under hensyntagen til Kinas samtidige gennembrud som atommagt kunne man frygte en amerikansk præventiv krigsførelse med det formål at hindre denne udvikling. Set ud fra en magtpolitisk logik og set på baggrund af det modsætningsforhold, der eksisterede mellem Kina og Sovjet, kunne en sådan antagelse være begrundet. Vi ved intet herom, men vi ved, at den kinesiske militærstrategi fra september 1965 omlagdes i retning af en tydeligt defensiv opfattelse og at en strategisk modoffensiv bygget på folkekrigens doktrin synes at være iværksat for at sprede og absorbere den amerikanske styrke[17]). Samtidig ophørte de tilbud, der var givet Hanoi igennem 1965 om direkte hjælp og kinesiske frivillige. Dette markeredes ved fjernelsen af den kinesiske generalstabschef Lo Jui-ching, der anbefalede en strategi baseret på et fremskudt forsvar i Vietnam. I stedet trådte en defensiv opfattelse, hvor man understregede de revolutionære bevægelsers pligt til at støtte sig på egne ressourcer i folkekrigen. En nøjere iagttagelse af begivenhederne efter september 1965 tyder på, at Mao's andet store forsøg på at omskabe det kinesiske samfund samtidig tog sigte på at etablere en forsvarsposition, bygget på landets uhyre udstrækning, den store folkemilits (der nu udvidedes i hidtil ukendt målestok til at omfatte 100 millioner mennesker), og et primitivt samfunds modstandststyrke over for en moderne krigsførelses ødelæggelser. Fjendens styrke skulle absorberes, idet han lokkedes ind i territoriet og druknedes i folkekrigen under anvendelse af den samme taktik, der brugtes mod de japanske invasionsstyrker. Et

[16]) Gittings anf. arb. s. 270 f., Adie s. 444–45, Hsiao s. 396–97.

[17]) Political Science Quarterly, juni 1967 s. 182. (De første alvorlige sammenstød skete allerede i sommeren 1964). Orbis 1967 nr. 1. Mao's Strategic Initiative of 1965, s. 157, 172, Halperin anf. arb. s. 351, Adie anf. arb. s. 448.

nukleart angreb ville kunne tilintetgøre de industrialiserede og urbaniserede områder, men ville have ringe værdi mod styrker, der opretholdt tilværelsen i de vældige øde egne i Kinas fulde udstrækning ved at være selvforsynende, støttende sig til den lokale befolknings egen produktion og folkemilitsen, udnyttende hærens evne til at forvandle sig til administratorer, arbejdere, bønder, industriledere og politiske ledere efter behov.

En accept af de frygtelige odds som en sådan krigsførelse ville stille nationen over for ville næppe kunne ventes fra bybefolkningens side eller fra samtlige kredse involveret i det moderne Kinas opbygning. En accept ville næppe kunne ventes fra ansvarlige ledere i de store floddale, hvor nogle få atombomber ville kunne ødelægge de kæmpemæssige dæmninger og føre til 80 millioner menneskers død i de løsslupne vandmasser. Strategiens værdi ville kun være ringe, hvis amerikanerne undlod at invadere landet og nøjedes med i kraft af deres nukleare styrke at sætte Kina 50 år tilbage i tiden for dermed at tilintetgøre det som militær udfordring. En fortsættelse af krigen med kemiske kampmidler ville kunne udrydde befolkningen fra luften mere effektivt end nogen atomkrig. En strategisk fordel ville kun være opnået under disse frygtelige ofre, hvis verdens store industrinationer samtidig ødelagde hinanden, således at alle måtte begynde forfra på den samme startlinie. Noget sådant ville kunne opnås gennem et atomangreb udløst fra kinesiske undervandsbåde eller overfladeskibe stationeret i strategiske positioner, der indicerede, at én af de to supermagter angreb modparten. (Eksperter anser imidlertid formålet med den kinisiske missilstyrke som først og fremmest værende muligheden for at kunne tilintetgøre en blandet amerikansk-formosakinesisk opmarch på Taiwan eller en afskrækkelsesstrategi byggende på evnen til at ramme for eks. Tokio[18]).

På samme måde som Stalin i 1937 gjorde klart skib til en kommende kamp med de kapitalistiske magter ved at udrydde enhver gruppe, der kunne tænkes at ville vende sig imod ham under de frygtelige slag som en kamp på liv og død ville udsætte Sovjetunionen for, på samme måde går Mao til generalangreb på de kræfter, der kan tænkes at imødegå hans strategi, splitte riget, indefra styrte ham eller indlade sig i forhandling med fjenden. Disse kræfter er efter 1961 i høj grad blevet identificeret med partiet. Han må i løbet af kort tid føre sine revolutionære ideer ud i deres konsekvens og rydde de hindringer af vejen, som rejser sig imod hans fanatiske vilje. Endnu engang må han gå tilbage til folkekrigens prøvede doktrin og omringe byerne fra landet for at indtage og reducere sine modstandere, der sidder stærkt forskanset i de urbaniserede centrer, i centraladministrationen og i alle celler i det moderne Kinas umådelige nervesystem. Den røde

[18]) Hyobom Pak: Chinas Milita and Mao Tse-Tung's »Peoples War«. Orbis nr. 1. 1967. Gittings anf. arb., Halperin anf. arb.

garde og kulturrevolutionen var al den revolutionære enthusiasme, der kunne mobiliseres blandt de 200 millioner kinesere, født efter 1949, kastet mod det bestående partisystems mure udefra for at fælde de moderate, de gamle, de ansvarlige, personificeret i partiet.

Langsomt og sikkert er revolutionen under en stadig henholdende kamp fra partiets side skredet frem fra byerne til landet, fra ministerierne til lokaladministrationen, fra de nationaliserede storindustrier og universiteterne til fabrikkerne og skolerne. Partiet er vaklet under stormløbet, har gennemført modangreb, men måttet opgive position for position. Partiet har mobiliseret arbejdere og bønder mod disse unge horder ledet af Mao fra baggrunden. Mao's hovedmodstander har været Liu Shao-ch'i, engang hans designerede efterfølger og ideologisk topfigur, leder af det store spring fremad, nu eksponent for den nye middelklasse, moderation og partivælde. I 1967 rettedes angrebet direkte mod Liu Shao-ch'i og han måtte se sig selv reduceret til ottendepladsen i partihierarkiet og Lin Piao hævet til andenpladsen. Endnu er han dog ikke fældet. Partiet har beholdt tilstrækkelig styrke til at kunne påføre fjenden store prestigetab ved at udnytte de tab i produktionsevne og det kaos, som kulturrevolutionen skabte, til at mobilisere stadigt flere grupper mod Mao efterhånden som kulturrevolutionen radikaliseredes.

På et tidspunkt nærmede revolutionen sig betænkeligt Lin Piao selv gennem udrensninger i hæren og den fjerde, neutrale part, Chou en-lai, hvis indflydelse i selve statsapparatet er nødvendig for overhovedet at føre administrationen videre efter at så mange kompetente medlemmer af partiet beskæftiget inden for regering og administration er udrenset. Lin Piao lykkedes det at beskytte hæren og Chous position er fortsat blevet opretholdt, støttet til Mao's kone, der leder de vigtigste kulturrevolutionære komiteer. Langsomt er et nyt administrationsapparat ved at opbygges ud over Kina bestående af kulturrevolutionære, loyale partifolk og administratorer tillige med lokale militærkommandanter med størst indflydelse for hæren. Hæren er den base, hvorfra Mao opererer, hans slagstyrke den uhyre prestige han nyder og hans hær de nye aldersklasser, arvtagerne til revolutionen.

Modstanden har imidlertid vist sig så stærk, at Mao har måttet trække sig tilbage til sin base, hæren. I februar 1967 måtte han bede hæren intervenere på de kulturrevolutionæres side. Hermed er spillet ved at glide ham af hænde. Hæren har kun tøvende interveneret og ikke med den styrke, som en helhjertet tilslutning til Mao's politik ville give. Dette synes at vise, at hæren står splittet. Det er her særligt alle de specialiserede afdelinger, flyvevåbnet, forsyningstjenesten og de mekaniserede enheder, der er afhængige af netop den samfundsorden, som Mao angriber, der har reageret. Et vigtigt eksempel på denne divergens er hærens kompromis med den

oprørske leder af den autonome region Sinkiang, hvor det meste af Kinas atomindustri er koncentreret. Trods voldsomme angreb på ham og opfordringer til hæren om at udrense ham fortsætter Wang en-mao at trodse kulturrevolutionen fra sin sikre residens, der fra det centrale Kina er endog vanskeligere tilgængelig end Tibet, og hvis befolkning for 9/10 vedkommende er af ikke-kinesisk afstamning.

Hele udviklingen tyder på, at en stabilisering gradvist vil sætte ind under hærens ledelse, således at nettoresultatet bliver en kraftig tilvækst i hærens prestige og indflydelse, en politik som Lin Piao ved at støtte sig til Mao allerede fra 1959 kan have arbejdet hen imod. Herefter er det et spørgsmål om Mao henset til sin fremskredne alder vil have mulighed for og fortsat energi til påny at gøre et fremstød for skabelsen af det samfund, som er hans vision. Meget tyder på et kompromis, hvor partiets stilling er stærkt svækket, hvor en mindre politiseret centraladministration vil erstatte den tidligere, og hvor hærens indflydelse vil være afgørende. Om denne situation vil føre Kina i retning af en fascistisk militariseret stat, som hævdet af visse iagttagere, er det for tidligt at dømme. Meget vil afhænge af omverdenens holdning til Kina[19]).

## KINA SOM INTERNATIONALT PROBLEM

Skulle vi til slut prøve at vurdere Kina som internationalt problem måtte dette centreres omkring muligheden for udviklingen af et tripolært internationalt system med Kina som selvstændig kontinentalmagt. Ser vi på eksemplet Tyskland, er det klart, at Tyskland ikke kunne skabe et gennembrud til en ny magtstatus, fordi det kom til at bære hele vægten af systemets reaktion på dets forsøg på at ændre det. Dette gjaldt såvel første som anden verdenskrig. Både Sovjet og U. S. A. kom til at indtage deres dominerende stilling i den internationale politik i ly af systemets reaktion på Tysklands forsøg på at ændre det. Herved kom en del af de kræfter, der ellers kunne have vendt sig mod dem til at arbejde positivt for deres nye status i den internationale politik.

Set fra kinesisk synspunkt er det ikke lykkedes at holde modsætningsfor-

[19]) Adie anf. arb. 449–54, Political Science Quarterly, juni 1967, s. 187 f., Domes anf. arb. s. 377 f.
Gittings anf. arb. s. 279 f. USA øger i øjeblikket sit militære pres mod Nordvietnam. Det ville være interessant at se, hvorledes et pludseligt ophør af dette pres ved et samtidigt tilbud om samarbejde ville indvirke på Kinas indre forhold. Det ville ikke være første gang USA har grebet kraftigt ind i et lands indre forhold ved disse midler. Wilsons fremkaldelse af en omvæltning i Tyskland i 1918 var udtryk for en eminent udnyttelse af den psykologiske krigsførelse i en gunstig situation. Anvendt for eks. i 1961 ville en sådan politik ved at støtte Liu Shao-ch'i måske have haft en mulighed for at føre til moderation i kinesisk udenrigspolitik.

holdet mellem U. S. A. og Sovjetunionen så levende som ønskeligt. Mao har derfor ikke haft mulighed for at udnytte et sådant modsætningsforhold til at skabe sig et gennembrud. I stedet har Kina søgt at uddybe et potentielt modsætningsforhold imellem de industrialiserede og de underudviklede lande for herigennem at skabe en systemreaktion til fremme af kinesisk udenrigspolitik. Dette forsøg må siges at være slået fejl, således at Kinas fremtidige forsøg på at skabe et gennembrud til en selvstændig stormagtstatus muligt må søge nye veje. Efter vor analyse forbereder Kina sig på at bære vægten af systemets fulde reaktion imod det under bibeholdelse af sin udenrigspolitiske orientering, idet man vil udnytte de potentielle muligheder, der ligger i en international konflikt for at skabe kædereaktioner, der vil favorisere Kina under en eller anden form. Der gives også den mulighed, at Kina ved at moderere sin udenrigspolitik kunne søge samarbejde med visse stater i Vesteuropa. Medens en sådan udvej sikkert ville kræve for store ideologiske ofre af Mao, kunne det meget vel tænkes, at andre kinesiske leder ville slå ind på denne vej.